

Spis treści

Wstęp	9
-------------	---

CZĘŚĆ I. Istota, przyczyny i zagrożenia wynikające z odrzucenia rówieśniczego w przedszkolu i szkole podstawowej

Rozdział 1. Istota zjawiska odrzucenia rówieśniczego i jego wybrane następstwa	19
1.1. Znaczenie akceptacji rówieśników dla rozwoju i funkcjonowania dziecka	26
1.1.1. Znaczenie akceptacji rówieśników dla wyników dziecka w nauce	28
1.1.2. Relacje z rówieśnikami jako czynnik chroniący w przypadku niewłaściwego funkcjonowania rodziny	33
1.2. Następstwa odrzucenia dziecka przez rówieśników	38
1.3. Trwałość statusu odrzucenia	48
1.4. Podsumowanie	53
Rozdział 2. Przyczyny odrzucenia dziecka przez rówieśników związane z warunkami jego rozwoju w rodzinie	58
2.1. Więź dziecka z rodzicami jako szansa i zagrożenie dla dobrych relacji z rówieśnikami	58
2.1.1. Zachowania opiekuna we wczesnym dzieciństwie a wzorce przywiązania i ich następstwa dla dalszego funkcjonowania dziecka	60
2.1.2. Kompetencje matki niezbędne do powstania bezpiecznego przywiązania w pierwszym roku życia dziecka	63
2.1.3. Zachowania opiekuna w okresie przedszkolnym a wzorce przywiązania i ich następstwa dla dalszego funkcjonowania dziecka	70
2.1.4. Wskaźniki charakteryzujące jakość interakcji matka–dziecko w okresie przedszkolnym i na początku okresu szkolnego oraz jej związek z typem przywiązania	75
2.1.5. Problem liczby bliskich związków i stałości wzorców przywiązania	81

2.1.6. Przywiązanie w okresie dzieciństwa a funkcjonowanie dziecka w relacjach z rówieśnikami	84
2.2. Praktyki wychowawcze rodziców a relacje dziecka z rówieśnikami	92
2.2.1. Style wychowania	93
2.2.2. Wybrane uwarunkowania praktyk rodzicielskich	100
2.3. Podsumowanie	109
ROZDZIAŁ 3. Przyczyny odrzucenia związane ze specyficznymi właściwościami dzieci	111
3.1. Rozumienie innych ludzi i porozumiewanie się z nimi	111
3.1.1. Uwarunkowania rozwoju teorii umysłu	115
3.1.2. Znaczenie rozwoju teorii umysłu dla funkcjonowania dzieci w relacjach z rówieśnikami	120
3.1.3. Charakterystyka modelu przetwarzania informacji społecznych przez dzieci opracowanego przez Nicki R. Crick i Kennetha A. Dodge'a	127
3.1.4. Spojrzenie Karen L. Bierman na przyczyny odrzucenia związane z przetwarzaniem przez dziecko informacji o świecie i sobie samym	133
3.2. Kompetencje emocjonalne	140
3.2.1. Świadomość własnych stanów emocjonalnych i umiejętność komunikowania ich innym ludziom	142
3.2.2. Rozpoznawanie emocji innych ludzi i umiejętność empatycznego reagowania na nie	145
3.2.3. Kontrolowanie emocji	155
3.2.4. Znaczenie kompetencji emocjonalnych dla funkcjonowania dziecka w relacjach z rówieśnikami	166
3.3. Kompetencje społeczne	177
3.3.1. Umiejętność współpracy	180
3.3.2. Umiejętność rozwiązywania konfliktów	186
3.3.3. Znaczenie kompetencji społecznych dla funkcjonowania dziecka w relacjach z rówieśnikami	194
3.4. Podsumowanie	196
ROZDZIAŁ 4. Przyczyny odrzucenia związane ze środowiskiem szkolnym	199
4.1. Przyczyny odrzucenia związane z klasą szkolną	200
4.2. Przyczyny odrzucenia związane z nauczycielem i organizacją procesu nauczania ..	210
4.3. Podsumowanie	215

CZĘŚĆ II. Wczesna profilaktyka odrzucenia rówieśniczego i pomaganie dzieciom odrzucanym

ROZDZIAŁ 5. Wspieranie rodziców w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej	225
5.1. Zapobieganie powstawaniu pozabezpiecznego przywiązania	225
5.1.1. Interwencje zmierzające do podnoszenia wrażliwości macierzyńskiej	229
5.1.2. Interwencje zmierzające do zmian w posiadanych przez rodziców reprezentacjach dotyczących opieki	233

5.1.3. Interwencje dostarczające rodzicom wsparcia społecznego w celu ułatwienia sprawowania opieki nad dzieckiem	235
5.1.4. Interwencja w szczególnie trudnych przypadkach	237
5.1.5. Możliwości praktycznego wykorzystania wyników badań nad zapobieganiem pozabezpiecznemu przywiązaniu	242
5.2. Tworzenie rodzicom warunków do rozwijania kompetencji wychowawczych	245
5.2.1. Programy oparte na teorii społecznego uczenia się Alberta Bandury	246
5.2.2. Program Joanny Sakowskiej „Szkoła dla rodziców i wychowawców”	259
5.2.3. Program wspomagania rozwoju kompetencji wychowawczych rodziców dzieci w wieku przedszkolnym Blanki Poćwiardowskiej	276
5.2.4. Koncepcja terapii dzieci impulsywnych Rossa W. Greene’a i J. Stuarta Ablona	284
5.3. Podsumowanie	288

ROZDZIAŁ 6. Wspomaganie rozwoju psychospołecznego dzieci odrzucanych przez rówieśników

6.1. Metody i programy wspomagania rozwoju psychospołecznego dzieci w wieku przedszkolnym i w młodszym wieku szkolnym	291
6.1.1. Modelowanie i moralizowanie	297
6.1.2. Program kształtowania umiejętności prospołecznych małego dziecka Ellen McGinnis i Arnolda P. Goldsteina	298
6.1.3. Powierzanie zadań	301
6.1.4. Program Joanny Grochulskiej dla dzieci agresywnych	302
6.1.5. Indukcja	306
6.1.6. Przyjaciele Zippiego	308
6.1.7. Program zajęć wychowawczo-profilaktycznych „Spójrz inaczej”	315
6.2. Wspomaganie rozwoju psychospołecznego dzieci w wieku 10–12 lat	321
6.2.1. Program mediacji rówieśniczych	321
6.2.2. Program Marty Herzberg wspomagania rozwoju psychospołecznego dzieci nie lubianych przez rówieśników	326
6.2.3. Modyfikacja zachowań typu A – program Niny Ogińskiej-Bulik	340
6.3. Ryzyko związane z pomaganiem dzieciom odrzucanym przez rówieśników z powodu agresywnych zachowań	344
6.4. Podsumowanie	351

ROZDZIAŁ 7. Działania nauczyciela poprawiające sytuację dzieci odrzucanych w klasie szkolnej

7.1. Tworzenie dzieciom warunków do przezwyciężania stereotypów i uprzedzeń wobec rówieśników w zespole klasowym	354
7.2. Zmniejszanie ryzyka powstawania uprzedzeń w klasie i pomaganie dzieciom odrzucanym dzięki zmianie zachowań nauczyciela	367
7.3. Podsumowanie	372

ROZDZIAŁ 8. Przykłady interwencji systemowych

8.1. Rozwój koncepcji pomagania dzieciom odrzucanym przez rówieśników	374
8.2. Program systemowy Carolyn Webster-Stratton „Niewiarygodne lata”	379

8.3. Interwencja systemowa „Szybka ścieżka” opracowana przez Grupę Badawczą ds. Zapobiegania Problemom Zachowania	393
8.3.1. Charakterystyka programu „Szybka ścieżka”	394
8.3.2. Efekty programu „Szybka ścieżka”	405
8.4. Podsumowanie	414
Zakończenie	417
Bibliografia	421
Spis bloków rozszerzających	441
Spis rycin	442
Spis tabel	444
Indeks nazwisk	445
Indeks rzeczowy	451